

ESSZÉK A HÉTKÖZNAPOKRÓL
OLVASÁSOM ARS POETICÁJA

J U H Á S Z E R Z S É B E T

Már hosszú hetek óta csupa türelmetlenség és kapkodás közepette olvasok. Egy-egy könyv magával ragad ugyan, és átmenetileg megbabolázva elementáris zaklatottságomat, végig is olvasom, de amint rácsukom a fedelet az utolsó mondatra, mint aki magamagára csapta az ajtót egy idegben lakásban. Nem ismerem a járást, idegenül csörömpölök tárgyai között, „nem fog kézen, amit megfogok”. Való igaz, hosszú hetek óta egyfolytában úgy érzem magam, mintha egy idegen lakásba lennék bezárva, holott, mondanom sem kell, jóformán ki sem mozdulok a saját szobámból. Mert mit ér, ha olykor sikerül is egy-egy könyvet végigolvasnom, ha aztán újra kezdődik kétségbeesett csapongásom a „nem nekem való” könyvek rengetegében. Pedig, mondanom sem kell, gondosan egybegyűjtött kis könyvtáram könyveiről van szó, amelyek érdeklődésem és fogékonyságom leghívebb dokumentumai. E könyvek legtágabb hazámat kerítik be, s egyedül ezek között az imaginárius határok között éreztem magamat mindig is igazán otthon. Mert az igazi haza határai soha sem eleve adottak és végérvényesek, hanem a figyelem, érdeklődés és a szenvedélyes belső érdekeltség kisugárzásai alapján teremődnek meg. Mindenkor a térképbe berajzoltak és berajzolhatók ellenében és fölötte. S hogy mindez gyermeketeg idealizmus, fából vaskarika, hiszen politikai, szellemi és lelki határok szabdalják széltibe-hosszába napról szüntelenül ismétlődően vagy megmásíthatatlannak tetsző végérvényességgel az egész életünket. De hát így vagy úgy nem a disszidensség-e az értelmiségi lét legmélyebb lényege, egyetlen, valóban beteljesíthető küldetése?

Már hosszú hete óta csupa türelmetlenség és kapkodás közepette olvasok. Noha amit elolvastam eközben, a legmélyebben megragadta figyelmemet, hisz lelegevenebb érdeklődésem körébe vágó olvasmány volt valahány: Fejtő Ferenc Rekviem egy hajdanvolt

birodalomért című könyve, Brigitte Hamann Rudolf – a trónörökös és lázadó című tanulmánykötete, de ugyanúgy Bohumil Hrabal Őfelsége pincére voltam című regénye is. A belső türelmetlenség, a már-már elviselhetetlen zaklatottság az olvasások közötti szünetekre vonatkozik. Az önazonosság-tudattal járó jó közérzet, az egyenletes, kiegyensúlyozott figyelem, az izzó alámerülés, szenvedélyes belefeledkezés mindig is csak olvasáskor adatott meg számomra, vagy felfokozottan, önazonosság-tudatom maximumaként: íráskor. Ez lenne hát az önmagammal való azonosság teljessége, amikor sikerül tökéletesen magam alá temetnem azt, aki vagyok? Kétségtelenül s alighanem törvényszerűen. Semmi sem szorongatóbb számomra, mint az a réstelen önmagamrazártság, amikor nem tudok se írni, se olvasni. Belemerevedve az aggasztó, szorongató, sőt kétségbeejtő napi hírekbe, tudván tudva, hogy ezerszer több információ sem lenne elegendő a helyes eligazodáshoz – elborzaszt a kis, de nem kevésbé agyafúrt és ocsmány helyi jellegű és a nagy, világméretű hamis játsz-mák sokasága, amelyeket a fejünk felett játszanak vicinális demagógok és birodalmi méretű manipulátorok. Értelmiségi vagyok, aki a kultúra emberhez méltó létezéshez nélkülözhetetlen szükségességét hirdeti. Hirdeti? Még csak az hiányozna! Nem vagyok se hordószónok, se cirkuszi kikiáltó. Még kevésbé: politikus. A kultúra őrzője és ápolója vagyok, aki könyvekkel határolja be azt a fiktív térséget, amelyben otthon érezheti magát. Minden más határ erőszakos és öncsonkító. Az irodalom, a művészetek s általában a kultúra talán még soha sem volt magára hagyottabb, mint napjainkban. Legalábbis az a kultúra, amely valóban az, nem pedig amit az igazi helyett kiáltanak ki annak holmiféle demagóg küldetéstudatok „szellemében”.

Mindaz, ami kívül zajlik, fiktív birtokom alapjait is rengeti nap mint nap, s szorongva kell tapasztalnom, milyen nyomtalanul foszlik semmivé mindaz, amit a legbensőségesebben a magaménak érzek. A könyvekben való elmerüléshez, önazonosságunk átéléséhez nyugalom kell, biztonságérzet, erő és kedv, egyszóval: condition humain. S ez az, amit a külső körülmények lassacskán teljesen fölemésztenek. Nem vagyok „légből kapott” széplélek, hogy ennyire híján mindennek, csak úgy „kiüljek a dombtetőre”, s olvassak, olvas-sak. „Az olvasás narkózisában teljesen parterre vagyok – írja naplójában egy helyütt Krleža. – Falom a betűket, naphosszat ezeket az üres padokat koptatva, cél, értelem nélkül. Gyökér nélkül. Lebegőn és áttetszőn, mint a levelek árnyéka a papíron, teljesen testtelenül, nem létezőn.” Pontosan ez az, amire vágyom. Erre a könyvtől könyvig vivő bujdosásra-menekülésre, hogy ne lenne alkalmam szembeta-

lálkozni a valósággal, csak a rá vonatkozó képzetekkel. Valóságról való képzetek alatt elsősorban a művészetet értve, amelyről ugyancsak Krleža fogalmaz a következőképpen: „A gyerekek művészek, mert hisz a művészet is ugyanez: valóságról való képzetek, mágikus körök rajzolása a valóságtól való menekülés alapján, szükség esetén a valóság magasabb fokra való emelése (ami voltaképpen szintén menekülés), játék ezekkel a bűvös körökkel, önmagunk ámítása, hogy ennek a társasjátéknak valami különleges értelme van. (Illúzió, mert mindez a többé-kevésbé mégiscsak szigorúan determinált társadalmi valóságon belül történik.)”

Az olvasások közötti szünetek kapkodásaira, zaklatottságaira „nincs paragrafus”. Ami ilyenkor zajlik bennem, átgondolhatatlan, kifejezhetetlen. Halálosan fáradt vagyok. Csak ülök egy kerti padon, alaktalan gubancra emlékeztető kockás kabátban, mint utolsó fényképén Ady Endre. Nincs erőm se belenézni a lencsébe, se elfordulni előle. Ülök tehetetlenül és némán. Mindenesül ráfeszítve mindarra, ami elől csak menekülni lehet könyvtől könyvig, olvasástól olvasásig. Majdani átgondolhatóságának, megfogalmazhatóságának szikrányi reményében? Talán.

